

Caput Alterum.

DE IUSTITIA DEI.

Qui iustitiam dicit, codices cogitat iurisque consultos,
 iudices et tribunalia, ~~carceres~~ carceres et custodes,
 carnifices atque patibula. Sensibilibus enim immersi, eo
 magis unum quodque ~~est~~ verum et reale ~~est~~ ducimus, quo facilius
 sensus nostros afficit et efficacius affectum nostrum commovet.

At ipsa haec iustitiae non tam notio quam impressio
 minime sufficit ubi de Dei iustitia agitur. Quam enim dixit
 Apostolus multiformem Dei sapientiam (Eph 3, 10), eandem
 divinae iustitiae legem perspici oportet. Neque eam et
 simplicem et infinitam, quamdiu peregrinamur a Domino,
 contemplari possumus, sed e rebus creatis secundum analogiam
 procedere debemus, ut imperfectam quandam infinitae perfectionis
 notionem formemus.

Quem in finem non pariter inserviunt omnes et quaelibet
 creaturae. Pedetentim ergo hoc capite ita ex rerum ordine,
 ex conditione humana historica, ex iudicio Dei personali,
~~et~~ rationem divinae iustitiae quaerimus, ut ulteriorem eiusdem
 rationis perfectionem minime excludamus quae ^{tertio capite} in Verbo Dei
 carne facta perspici possit atque debeat.

Articulus IX.

DE NOTIONE DIVINAE IUSTITIAE.

~~que sensu deus dicitur iustus~~

Cum hac in vita Deum nisi analogice non cognoscamus, ab humana iustitia ita ordiri oportet ut, iis exclusis quae Deo competere non possint, quid perfectioni divinae conveniat perspiciamus.

Humana ergo iustitia aut commutativa, aut legalis, aut distributiva, aut etiam ^{forte, si quae distinguitur,} socialis est. Nam iustitia quamdam ordinis rectitudinem dicit. Per ordinem autem e multis efficitur unum quoddam et totum. Quatenus ergo multa et singula recte inter se ordinantur, commutativa est iustitia; quatenus eadem multa uni et toti recte subordinantur, legalis ~~is~~ est iustitia; quatenus unum totumque ad multa et singula recte se habet, distributiva est iustitia; quatenus denique ipse ordo rite proficit, ^{forte disputata et quanta} iustitia socialis est.

Quibus perspectis, cum Deus creaturis neque coordinari neque subordinari possit, neque commutativam neque legalem iustitiam admittit. Quia vero Deus est omnium auctor atque largitor, secundum rectum huius donationis ordinem distributiva iustitia ei attribuitur. Quia denique huius donationis ordo nihil est aliud quam ordo totius universi ^{partialis ordinis} creati, qui immutatus omnem ^{forte} profectum in se includit, iustitia quae ^{forte} socialis dicitur Deo convenire haud potest.

Iam vero ordo universi multipliciter considerari potest.

In ipso enim universo est quasi forma artificialis, qua hic mundus est unus¹ ~~causa~~; est etiam ordinis bonum, et finis universo intrinsecus² ~~causa~~; est denique illa causarum dispositio seu series, quae fatum nominari potest.³ Et sicut ex facto ordinis ad existentiam Dei concludimus,⁴ ita ex unitate ordinis ad Dei unicitatem,⁵ et ex congruitate ordinis ad iustitiam Dei distributivam.⁶ Imo, cum optimum in rebus creatis existens sit bonum ordinis universi, fieri non potest ut hic ordo non sit per se et proprie a Deo omnium causa intentus; et ideo menti divinae inest idea ordinis universi, quae caeteras rerum creatarum ideas in sua unitate includit.⁷

Proinde, cum sapientis sit ordinare, cumque divina sapientia sit infinita ut totum posse divinae potentiae comprehendat,⁸ non solum idea ordinis huius universi sed etiam ideae omnium ordinum seu mundorum possibilium menti divinae insunt, ut nihil absolute possibile sit⁹ ~~causa~~ quod Deus sapientissime facere ~~causa~~ non possit.¹⁰ Sed repugnat infinitam sapientiam ita possible ordinare, ut singulis non tribuat quae eis convenient; et ideo non solum sapientissimus sed etiam iustissimus est quilibet rerum ordo seu mundus a Deo conceptus.¹¹

Praeterea, cum bonum intellectum sit obiectum voluntatis, impossibile est Deum velle nisi quod ratio suae sapientiae habet.¹² Sicut ergo divina sapientia est quasi lex iustitiae, ita divina sapientiam consequens divina voluntas necessario recta atque iusta est, sive hunc mundum creare eligit, sive ~~alium, sive nullum.~~

116 in; 304

270
113

212 ~~causa~~

112

213

214

bonus iustus
liberatus iusti

212

alium quemlibet, sive, cum omnes finiti sint $\frac{1}{2}$ valoris, nullum.

Praeterea, sicut ex ordine universi ad Deum sapientem iusteque eligentem ascendimus, ita etiam ex Deo ad ordinem universi redire possumus. Quatenus ergo ratio ordinis in mente divina res creatas in fines proprios producendas respicit, divina providentia est; ¹³ quatenus autem per divinam voluntatem atque potentiam providentiae executio habetur, divina $\frac{1}{2}$ gubernatio est. ¹⁴ Quatenus ratio ordinis, intentionaliter omnia ordinata, continens, comparatur ad ipsas res ordinatas, logica veritas divinae scientiae consideratur; quatenus autem ipsae res ordinatae comparantur ad rationem ordinis in mente divina, ad ontologiam rerum veritatem attenditur. ¹⁵

Quatenus ratio ordinis in mente principis consideratur, lex aeterna est; ¹⁶ quatenus autem legis aeternae participatio in creaturis consideratur, lex naturalis est. ¹⁷ Quatenus singula quae sunt vel eveniunt a divina sapientia ordinantur, ratio uniuscuiusque cur sit, ^{vel fiat} assignari potest; quatenus autem totus ordo libere a divina voluntate eligitur, ultima omnium ratio est libera Dei electio. ¹⁸

Quae cum ita sint, Dei iustitia ^{originaliter} ~~formaliter~~ quidem ad ^d divinam sapientiam pertinet, actualiter autem ad iustam sapientis ordinis electionem, consequenter autem in rebus invenitur creatis, ^{quatenus} sapienter iusteque ^{ordinantur} ~~creantur~~ tum inter se tum ad finem ultimum qui ipse Deus est.

221

1036

212

974

912

1007/13

Articulus X.

DE IUSTO RERUM ORDINE

70
2) Qualis sit ordo divinae iustitiae.

Cum parum conveniat ita ordinis nomen dicitare ut nihil in mente habeamus quod huic nomini correspondeat, iam quaeramus oportet qualis sit ille iustitiae ordo quem conceperit divina sapientia, elegerit divina voluntas, producat divina potentia.

In primis ergo ordinantur omnia, in quantum formas habent legesque naturaliter sibi inditas. Nihil enim aliud est lex naturalis quam participatio quaedam legis aeternae, unde caeterae quidem res materiales sua sponte in proprium actum finemque procedant, homines autem moveantur, non solum ut faciant, sed etiam ut quid iis faciendum sit cognoscant, et cognitum libere eligant. ¹⁹

Aliud deinde magisque concretum est universalis ordinis elementum, quod res ita inter se coniunguntur, ut circularis quaedam vel serialis legum complicatio oriatur. Sicut enim abstractas motus leges invenit Newton, magis concretam vero systematis planetarum periodicitatem demonstravit Laplace, ita in omnibus aliud est determinare quid sub ^{debitis} certis conditionibus atque adiunctis per se fieret, et aliud longe est schematicam illam rerum coniunctionem seu constellationem invenire, unde certis temporum intervallis ~~perpetua~~ et impleantur conditiones debitae et actu fiant eventus praevisi. Illud enim singulas leges considerat easque abstractas; et cum a concretis rerum adiunctis atque conditionibus praescindat, nisi ~~con~~ cognitionem prorsus hypotheticam non praebet. Hoc autem non unam tantum legem considerat sed complurium simul.

complicationem; neque a rebus praescindit sed eas ita schematice ~~et~~ inter se coniungit ut mutua earum dispositio ipsi legum complicationi respondeat; neque condiciones adiunctaque praetermittit sed eas ipsa rerum dispositione legumque coniunctione regulat atque dominatur; neque cognitionem mere hypotheticam praebet sed ^{pro diversitate materiae,} vel physice certam vel plus minus probabillem.

Abstracta ~~ergo~~ ergo ordinis elementa considerat physicus in gravium motibus, chemicus in aquis vaporantibus et condensantibus, ~~meteorologicus~~ meteorologicus in directione et velocitate ventorum. Quae tamen omnia simul ¹coniunguntur, ubi ad schematicam aquarum circulationem attenditur; nam vaporantibus maribus efformantur ~~et~~ nubes; aspirantibus ventis terra nebulis operitur; condensantibus vaporibus descendunt pluviae; fluentibus aquis augentur flumina et replentur maria. Quae in circulatione non alias novasque perspicis leges sed concretam legum applicationem; neque eam consideras applicationem quae ex quolibet universali ad particulare quodlibet ^{procedit,} ~~determinatur~~, sed certam legum universalium seriem rebus certo ordine dispositis applicas; neque sine fine vel disponuntur res vel leges coniunguntur, cum ex ipsa hac dispositione atque coniunctione exoriatur ~~et~~ perpetua quaedam atque viventibus perutilis aquarum circulatio.

Quod vero in periodico planetarum systemate et in aquis circumeuntibus illustravimus, ita in omnibus verificatur ut existat communis quidam rerum eventuumque cursus, qui multo clarius multoque certius omnibus hominibus innotescat quam recentissima legum abstractarum scientia. Nam ipsa

hominis vita, sive respirationem consideras, sive motum cordis, sive ciborum intussusceptionem, ~~et in temporibus generationis et nutritionis~~ sive vigilantiae et somni alternationem, sive laborem cotidianum, sive prolis generationem atque educationem, ita rhythmo quodam peragitur, ita repetitionibus ^{actionibus} constat, ita ^{rerum} circulationibus dependet, ut mundum simili quodam modo ordinatum exigat. Neque ille sufficit ordo qui in abstractis legibus ita ponitur ut a concretis eventibus praescindat, sed alius prorsus qui ita leges inter se complicat ⁱ et res mutuis habitudinibus disponit, ut certus quidam eventuum cursus consequatur.

At ~~tertius~~ tertius manet gressus ut ad actualem rerum ordinem perveniatur. Non enim una tantum existit legum complicatio schematica, si quidem alia in periodico planetarum systemate et alia in aquis circumeuntibus perspicitur. Neque multae sed inordinatae sunt, cum aliae aliis vel subordinentur vel coordinentur. Nisi enim prius existit systema solis et planetarum, haud circumferuntur aquae; nisi circumferunt aquae, non vivunt plantae; sine plantis, tot animalium species esse non possunt; et in singulis animalibus non solum distinguuntur sed mirabiliter etiam inter se coniunguntur atque dependent systemata digestivum, respirativum, ~~vascularis~~ vasculare, ossium et musculorum, nervosum, et sensitivum.

Ipsae ergo quas superius distinximus ~~rerum~~ schematicae rerum dispositiones legumque complicationes ~~intraximus~~ alio quodam et magis concreto magisque universali ordine comprehenduntur. Qui sane ordo ipsius divinae sapientiae atque providentiae est, quae omnia complectitur secundum omnes

singulorum determinationes etiam minimas, quae omnia disponit atque dirigit, quae omnia in fines singulis proprios producit. Quod si vel leges abstractas non omnes perspicimus, si pauca admodum schemata cognoscimus, multo minus universalem hunc ordinem et concretum prorsus et actualem^{perfecta} intelligimus.

At ubi deest cognitio perfecta, adesse ~~non~~ potest imperfecta, quae in principiis quibusdam potioribus determinandis iisque modo generico applicandis consistat. Et in primis ~~illud divinam sapientiam non superat, quod totalem quandam~~ schematum seriem ita excogitat ut, rebus initio rite dispositis, prioribus et imperfectioribus schematibus pedetentim succedant alia et efficaciora, donec illa exurgat rerum dispositio, illa schematum subordinatio atque coordinatio, ille communis eventuum cursus qui iam pridem viget. Imo, si paulo altius rem consideras, eiusmodi potest esse ~~idea~~ ^{idea,} divina ordinis universi, ut parum referat qualis fuerit initialis rerum dispositio; adeo enim intelligentia materialem dispositionem superat, ut quamlibet ex qualibet dispositionem educere possit; neque ipse Deus, quasi homo esset, manibus utitur ad res ~~ipsa~~ disponendas sed, uti docuit optimus Aquinas, "Deus igitur per suum intellectum omnia movet ad proprios fines."

Quod si tantam tamque efficacem concedis sapientiam esse divinam, etiam hoc procul dubio consentiriis, Deum nempe non usu et experientia addiscere ut ab incepto consilio desistat novumque tentet, sed omnia ab initis primis ad finem usque perspexisse et ordinem non iuxtapositione vel successione tantum sed etiam intelligibilitate unum concepisse, elegisse, producere.

See Sub Sep 17
603 42.391

elucet ~~immensum~~ quantum habeat momentum ipsa divina providentia. Quod enim singulis rebus proprium est, hoc etiam hypotheticum est. Singulis enim proprium est ut, impletis conditionibus debitis, secundum suas naturas operentur. Si ergo implentur conditiones, operantur; sin autem conditiones non implentur, non operantur; neque ulli rei creatae ~~causa~~ inconditionata conceditur operatio. Quare in omnibus rebus ~~et creatis et conservatis nulla invenitur causa per se et proportionata~~

et creatis et conservatis, cum singularum operatio conditionata atque hypothetica sit, nulla invenitur causa per se et proportionata ut ^{res} ulla actu agat. Quod si dicis aliam per aliam iam operantem accipere ut conditiones propriae operationis impleantur, factum sane non ignoras, sed explicationem adhuc omittis. Non enim casu fit ut (1) res aliae ita operentur ut impleantur conditiones sub quibus aliae operari incipiant, (2) omnes res ita ²⁰ iugiter disponantur ut nulla aliarum et praemoventium adiutorio privetur, et (3) ex hac perpetua rerum dispositione legumque naturalium complicatione, non solum merum factum actualis operationis resultet, sed mirus ille atque beneficis ^{efficiatur} ordo, quem communem rerum cursum nominemus. Quod si casu non fit, divina providentia facit tum ut singulae res actu agant tum ut omnes ipsum ~~et~~ universi ordinem instrumentaliter efficiant.

Porro, ut propius ad rationem divinae iustitiae accedamus, eiusmodi est communis rerum cursus universique ordo ut (1) sit effectus Deo proprius et (2) per causas secundas producat. Nam Deo proprius est ille effectus quem Deus solus producere potest; sed communis rerum cursus

universique ordo proportionem excedit tam singularum quam omnium rerum ~~que~~ creatarum et conservatarum; singularum enim excedit quia nulla res creata operationem ~~exertit~~ ^{inconditionatam} ^{communi} habet; et omnium excedit cum, eatenus in effectu ordo perspicui adfuerit. possit, quatenus iam ante in operaturis ordinatio ~~ad sit~~ ^{ad sit}. Sicut enim singulae ab aliis accipiunt ut conditiones operationis propriae impl^eantur, ita omnes a Deo accipiunt illam dispositionem atque ordinationem, unde ordinatus producit effectus communis.

~~Neque minus verum est Deum per causas secundas communem rerum cursum universique ordinem producere. Ineptum nimis fingeret, qui infinitam sapientiam diceret tot rerum species creare atque conservare fingeret, qui divinam sapientiam diceret tot rerum species non solum creare atque conservare sed etiam singulas ad operationes singulas applicare quin tamen ordinatum effectum attingeret~~

Neque minus verum est Deum per causas secundas communem rerum cursum universique ordinem producere. Quod sane neque miracula neque prophetias excludit, sed ea dicit ob rationes speciales et per modum exceptionis fieri, et alium statuit et communem processum, ipsis causis secundis effectum, cui exceptiones accidere possint neque miracula neque prophetias excludit, sed omnia miraculose fieri negat. Nisi enim

Neque minus verum est Deum per causas secundas communem rerum cursum universique ordinem producere. Frustra enim crearentur et conservarentur res quae non operarentur. Neque operari possent, nisi divina sapientia eas ordinaret atque dirigeret. Neque ordinatae et directae ab eo communi cursu atque ordine deficere possunt quem divina ~~sapientia~~ sapientia intendit. Neque aliam ~~vitam~~ altioremq; regulam habet sive divina bonitas sive divina iustitia quam ipsa divina sapientia.

NOTA

~~Neque obstant miracula. Si enim miracula per medium exceptionis fieri iudicas, iam alium et communem rerum cursum existere supponis. Si autem ad unitatem divinae sapientiae magis attendis, constat (1) nihil creaturae magis esse naturale quam Creatori ad nutum obedire, (2) neque pro lubitu fieri miracula sed ob rationes gravissimas sapientiae magis attendis, constat ~~iam~~ miracula fieri ad ordinem supernaturalem annuntiandum, demonstrandum, intrinsecas confirmandum, neque huius ordinis exigentias superare, neque ~~ita~~ quicquam creaturae magis esse naturale quam Creatori ad nutum obedire.~~

~~Quae cum ita sint, qualis in genere sit ordo divinae iustitiae, aliquo modo dici potest. Nam alia ex parte, ultimus finis in quem omnia ordinat divina sapientia est ipsa divina bonitas manifestanda. Et alia ex parte, per ipsas res creatas et secundum leges singulis naturaliter ~~inditas~~ determinatur ultimus finis in quem divina sapientia omnia ordinat, nempe, ipsa divina bonitas manifestanda. Et alia ex parte, determinatur ~~exterior~~ medium quo hic finis est~~

Quae cum ita sint, qualis in genere sit ordo divinae iustitiae, aliquo modo dici potest. Nam in primis constat ultimum finem in quem omnia sunt dirigenda esse ipsam divinam bonitatem manifestandam. Deinde, determinatum est medium quo utitur divina sapientia ad hunc finem attingendum, nempe, ipsae rerum naturae atque leges naturales. Tertio, constat divinam sapientiam non usu et experientia addiscere ut ab incepto consilio desistat et alium novumque tentet, sed ab ipsis primis initiis in finem usque omnia ~~ex~~ uno intuitu perspexisse, ordinasse, approbasse. Quarto denique determinatum est quale sit hoc unum consilium, nempe, ita res disponere atque coniungere ut seriali^{1a} vel circulari^{1a} operationum schemata resultetⁿ, et ita ipsa schemata tum temporum decursu tum simultanea hierarchia ordinare ut communis rerum cursus universique ordo consequatur.

Quae quidem quattuor determinationes quid sibi velint, exemplis et objectionibus maxime manifestatur. Quae ~~per~~^{itaq^o} ~~erere~~^{etiam} solent homines cur tot sint astrorum collectiones ~~galacticae~~ nebulosae, cur tam magnae sint distantiae astronomicae, cur tam diuturnae fuerint aetates geologicae, cur tot olim exstiterint viventium^u species iam extinctae, cur tam immisericors sit illa oeconomia qua vivens viventi praeda atque cibus sit, cur tot alia eveniant quae humano iudicio graviora, duriora, imo immania esse videantur. Quibus sane respondendum est finem universi esse ut manifestetur non creaturarum bonitas sed Dei
 sane respondendum est haec omnia fieri secundum leges rebus naturaliter inditas; tam materiae abundantiam quam temporum diuturnitatem demonstrare Deum ~~maxime~~ ita rerum

sic fere responderi potest:

(1) haec omnia fieri secundum leges rebus naturaliter inditas; et his uti legibus ad divinam iustitiam pertinere;

(2) materiae abundantiam et temporum diuturnitatem esse indicia signaque legum statisticarum; adeo ergo ineptam effusionem, vanum dispendium, ingenii tarditatem non probare, ut potius Deum demonstrarent agere secundum propriam rerum convenientiam;

(3) alia adiuncta aliis viventium speciebus magis convenire; unde iterum constare Deum agere non pro lubitu suae potentiae sed secundum iustitiam suae sapientiae;

(4) numquam ergo ^{nos} satis mirari posse ordinem universi, ~~qua~~ quem per res infimas et secundum proprietatem earum naturarum producit divina sapientia, secundum illud: "Deus igitur per suum intellectum omnia movet ad proprios fines." ²¹ ~~Deus~~ ^{312 197} ~~1300~~

(5) fieri sane mala, et potuisse Deum, ^{ubi defuerit contradictio,} ~~si voluisset,~~ omnia mala impedire; finem tamen universi, in quem omnia ordinentur, esse non creaturarum bonitatem sed divinam manifestare; et ideo Deum iuste mala permittere, tum ut res creatae secundum veritatem naturae finitae et imperfectae agant, tum ut bonum per participationem atque creatum non sit nisi medium ad bonum per essentiam manifestandum.

Attamen

~~Quae~~ ^{Quae} ~~se~~ ulterius quaeritur cur Deus homo, cur tot saeculis exspectari debuerit Salvator, cur ad ~~pe~~ populum hebraicum advenerit, cur tam lenta sit fidei propagatio, cur tot factae sint haereses, apostasiae, et veritatis revelatae ~~et~~ calumniae, cur inter ipsos fideles tot sint peccatores, tot tepidi, ~~et~~ cur inter ipsos ferventes tam saepe impediatur fructus bonae voluntatis per errores vel tarditatem mentis. Quibus omnibus eadem est generalis responsio, ^{ad} ad divinam nempe iustitiam

~~Eph 1¹⁰~~

~~1Co 15²¹~~

~~2Co 5¹⁷~~

~~1Jo 1¹¹~~

~~Gal 4⁴~~

~~Gal 3²⁴~~

~~Ac 1⁶~~

~~Mt 13³¹~~

pertinere ut Deus agat per causas secundas et secundum con-
 venientiam ipsarum naturarum. Qua propter Deus, ^{ipse} factus est
 homo ut sit causa secunda et proportionata ad omnia instauranda ²⁷
 novaque facienda, ²³ "quoniam quidem ~~per~~ per hominem mors et per
 hominem resurrectio mortuorum." ²⁴ Quod si "in propria venit,
 et sui eum non receperunt," ²⁵ ^{sui} quamvis tot prophetis tantisque
 signis eruditi tam ardentem eum expectavissent, haud
 fructuosior fuisset primus ille adventus si ante temporum
 plenitudinem ²⁶ accidisset vel sine lege quae "paedagogus noster
 fuit in Christo." ²⁷ Neque Dominus in tempore hoc restituit
 regnum Israel ²⁸ quod subitaneo incursu et manifesta potestate
 omnia sibi subiceret, sed granum sinapis seminavit ²⁹ quod
 lentius crescere ~~videretur~~ videretur, tum quia fructus
 interiores ephemeridibus non narrantur, tum quia per ~~causas~~
 causas secundas, per homines, annuntiat ^{regnum} atque propagantur.
 Quae sane omnia longiori disquisitione essent exponenda,
 nisi praesens intentio ad illud restringeretur, qualis ~~est~~
 scilicet in genere sit ordo divinae iustitiae.

Articulus XI.

DE ORDINE IUSTITIAE HISTORICAE

3) ~~Qualis in rebus humanis sit ordo divinae iustitiae.~~ ^{providentiae}

Quae in genere de ordine divinae iustitiae diximus, immediatam admittunt applicationem ad ea quae homines magis respiciant; et ipsam hanc applicationem iam ante praeparavimus, cum primo capitulo de bonis et malis disseruerimus.

Nam tria in ordine divinae iustitiae distinximus: (1) rerum nempe naturae legesque naturales; (2) schemata operationum vel serialia vel circularia quae ex rerum dispositione et legum complicatione resultant; (3) ipse ordo divinae sapientiae, iustitiae, providentiae ^{quae} ~~quae~~ ^{ita} ~~ita~~ seriem atque hierarchiam schematum excogitat atque ordinat ut sequatur communis rerum cursus ordoque universi.

91^e ~~Tria~~ pariter in bonis humanis distinximus: (1) bona particularia; (2) bonum ordinis ^{externum}; et (3) bonum culturale. Sed bonum particulare sequitur operationem cuiusdam legis naturalis; bonum ordinis externum est ~~est~~ quoddam schema seriale vel circulare; et bonum culturale diffusionem respicit illius interioris ordinis et perfectionis, qua homo per rationem et voluntatem sibi providet et ipsam divinam providentiam quodammodo participat.³⁰ Praeterea, sicut divina providentia in rebus seriem et hierarchiam schematum efficit, ita in hominibus bonum culturale dirigit atque in melius commutat bonum ordinis externum; et sicut schemata faciunt ut res naturales iugiter secundum proprias leges operentur, ita bonum ordinis externum bonorum particularium profluvium quoddam ~~partit~~ comparat.

Bonis tamen humanis opponuntur mala, nempe, (1) mala particularia, (2) mala ordinis externi, et (3) mala

culturalia; quae quidem ex oppositis bonis ordinem quemdam mutuunt. Nam ex malis particularibus conducuntur homines in bonum ordinis exterius quaerendum atque perficiendum; ~~ex~~ ex malis ordinis conducuntur ad bonum culturale inveniendum atque evolvendum; et ^{ex} ipsis malis culturalibus, tamquam ex culpa felici, ad Redemptorem flagitandum atque expectandum moveri debent.

~~revertitur~~ Maximum enim malum est quod interiorem hominis ordinem corrumpit et in culturae decadentia[↓] sese manifestat; nam radicem suam habet in illa alienatione a Deo quae moralem impotentiam inducit, obscuracionem nempe intellectus, et voluntatis infirmitatem, et obiectivam quamdam boni gravio[↓]rem difficultatem; quibus vicissim corrumpitur bonum ordinis externum; unde et bona particula^{ar} iugiter minuuntur et mala particularia in dies augentur.

Quae bonorum malorumque oppositio atque interdependentia clarissime manifestant divinae iustitiae ordinem. Cum enim Deus per causas secundas [↓] et secundum convenientiam earum naturarum operetur, etiam ~~hunc~~ hominis liberum arbitrium adhibet tamquam medium suo modo suaque proprietate usurpandum, secundum illud: "Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui."³¹ Quia vero liberum arbitrium in malum declinare potest, ita divina sapientia tam mala quam bona ordinavit ut non solum e bonis bonum sequatur sed etiam e malis ad bonum addiscendum et perficiendum homo revocetur.

Quia autem finis ultimus est ipsa divina bonitas manifestanda, ita omnia bona omniaque mala ordinavit Deus, ut ex humili submissione sequantur omnia bona, secundum illud "Quaerite ergo primum regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis,"³² sed ex superbia et alienatione sequantur omnia mala, secundum illud "ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius."³³

4628

10129

Dixerit tamen quispiam haec omnia adeo esse generalia ut intimum quemdam et magis fundamentalem iustitiae aspectum minime tangant. Quod quam verum sit, proxime dicemus. Sed antequam ad profundiora atque subtiliora procedamus, oportet omnino et clare et distincte perspiciamus, quam iustus sit etiam erga personas ille rerum humanarum ordo quem conceperit divina sapientia et elegerit divina bonitas.

Nam etsi hac in vita persona humana ita ~~inter~~ ingenti quodam historiae processu includatur, ut ipsius processus eaque minima non esse videatur, ^{nullo modo} nisi pars quaedam ~~minime~~ tamen dici potest hoc aliter fieri quam secundum convenientiam humanae naturae. Quatenus enim homo et physicus, et chemicus, et biologicus, et sensitivus est, ~~fieri non potest ut cum gravibus non moveatur,~~ fieri non potest quin moveatur sicut et alia gravia, ~~non~~ alteretur sicut et alia mixta vel composita, nutriatur, crescat, moriatur sicut et alia viventia, sentiat atque appetat sicut et alia animalia. Quod si conceditur, omnino fatendum est hominem his in omnibus vi ipsius suae naturae ad materialem rerum processum pertinere. Imo, si ad ipsum hominis intellectum attendis, qui in genere intelligibilium non est nisi potentia, quae se habet ad omnes formas intelligibiles sicut materia prima ad omnes formas

sensibiles, sane aut hominem ponis intra processum historicum
 atque culturalem, aut omnes homines ad perpetuam atque
 inevitabilem primitivorum mentalitatem redigis. Quod si hoc
 non placet, illud eligis et iterum hominem agnoscis tamquam
 partem processus universalis. Age vero, illud ipsum quod
 in homine maxime personale est, quo vi conscientiae suae
 rationalis et verum ^q iudicat et bonum amat, ~~quamvis ipse~~
~~actus prorsus immanens sint,~~ quamvis ratione
 actuum actionumque prorsus immanens sit, nihilominus
 ratione obiectorum circa aliud non versatur quam ipsum
 huius mundi processum eiuſdemque principium atque finem.
~~Quam ob causam, nihil homini hac in vita adeo privatum,~~
~~individuale, incommunicabile est, ut relationem eamque~~
~~essentialem ad externum historicumque processum non habeat.~~
 Quam ob causam, si forte mysticos excipias, nihil homini
 hac in vita adeo est privatum, individuale, incommunicabile,
 ut relationem non dicat eamque essentiali ~~ad~~ ad externum
 et historicum rerum processum. ~~Neve~~ queraris relationes *humanas et*
 interpersonales esse omissas, cum ad bonum ordinis pertineant
 non solum ~~bonum~~ bonorum particularium series, et coordinatae
 operationes, et habitus interiores, et exteriores consuetudines
 legesque, sed etiam relationes ~~et~~ interpersonales quae tum
 ex illis omnibus resultent tum in illa iugiter influant.
 Quod si totus homo secundum corpus, vitam, sensitivitatem,
 intellectum, rationalitatem, relationesque personales
 ad processum quemdam historicum vi ipsius suae naturae pertineat,
 fateamur oportet tam iuste quam sapienter eum includi intra
 talem processum et ipsius ^{subdi} processus legibus atque ordini.

Articulus XII.

DE ORDINE IUSTITIAE PERSONALI.

~~De ordine iustitiae personali~~

Ita hac in vita existit homo, ut aliam in vitam ex-sistat. Ita historico iustitiae ordini subditur, ut alium in ordinem assumatur. Iuste quidem et secundum convenientiam suae naturae includitur homo intra processum huius mundi. Sed ita mundo includitur ut vi suae naturae per mortem mundo eripatur. Atque eripitur ut iudicetur. Atque iudicatur ut praemietur vel puniatur. Quamdiu hac in vita versatur, obiectivo quodam et fere impersonali processu ^{contineri videtur.} ~~continetur.~~ Sed ideo hic versatur, ut alibi qualis ipse fuerit iudicet alius. Ex-sistimus enim ut personae ante illud tribunal sistamus quo de nostra personalitate a persona iudicemur^{ur} sortemque sempiternam unusquisque suam accipiamus.

Quae quidem iustitia prorsus personalis, quantum humanae naturae conveniat, expendendum est. Per actus enim humanos non solum pergit obiectivus^{us} processus historicus, non solum fiunt actiones bonae malaeque, non solum perpetuo quodam fluxu commutatur^{ur} situatio conditioque humana, sed etiam fiunt, imo se faciunt homines bonos vel malos. Si enim actus, quem ratione voluntateque pono, in situationem humanam commutandam modica sua mensura influit, multo magis sane multoque intimius influit idem actus in me commutandum. Si ~~actus~~ ipsa situatio conditioque humana per actus humanos vel olim vel nuper factos constituitur, quanto magis ipsi actus, ~~quos~~ quos ipse sciens et prudens pono, in me constituendum cumulantur atque coalescunt. Neque hoc in processu intimiori sum ipse ego tantummodo is qui effici^{or,} ~~or,~~ sed etiam idem sum ego qui iugiter efficio. Nam si liberum actum perpendis,

recte dicis eum determinari neque ab adiunctis externis, neque a statu animae sensitivo, neque ab obiecto finiti valoris, neque a fine in quem multis et diversis viis proceditur. Quod si hic actus a caeteris omnibus relinquitur indeterminatus, undenam actualem suam determinationem accipit? Sane a mea voluntate tamquam a principio quo. Sane a me ipso tamquam a principio quod. Sicut enim sensus non sentit sed homo per sensum, sicut intellectus non intelligit sed homo per intellectum, ita etiam voluntas non vult sed homo per voluntatem. Liber ergo ego ^{propriis} meis actibus libere me efficio atque me constituo.

Quatenus ergo ipse me liberis ~~maxi~~ meis actibus efficio atque constituo, eatenus opus meum sum. Neque tale sum opus ^{meum} meum, quales sunt litterae in aquis conscriptae vel figurae in arena exstructae, ut quidquid voluero quando-cumque voluero statim fieri possim, neque quod antea fecerim nullatenus vel adiuvet vel impediat quod postea fieri velim. Sed quamdiu hac in vita conversor, mutari potest mea ~~fan~~ voluntas, sive extrinsece per mutatam cognitionem vel per mutatam corporis dispositionem, sive intrinsece ~~per~~ per divinam gratiam interius in ipsa voluntate operantem. ³⁴ Post autem hunc viae statum, secundum sapientissimam Dei ordinationem, mutationis causae iam tolluntur ut, qualis ~~sum~~ moriens fuerim, talis in aeternum manebo.

Quot vero inter homines intercedant differentiae, quamque variae sint, enumerari videtur neque possibile neque ad nostrum finem utile. Nam ad ~~una~~ duas classes essentielles reducuntur omnia illa opera quae faciunt homines quatenus ipsi se faciunt. Aut enim boni sunt, aut mali. Aut

~~Ma 10⁵ c~~

dictanti rationi rationales consentiunt^{ur}, aut irrationales non consentiunt^{ur}. Quod si rationales consentiunt^{ur}, opus intelligibile se faciunt, tum quia intelligibile est creaturam rationalem rationi consentireⁱ, tum quia creatura rationalis, rationi consentiens, ipsa se facit partem intelligibilem intra ordinem a sapientia divina institutum. Sin autem irrationales non consentiunt^{ur}, opus non-intelligibile se faciunt, tum quia non-intelligibile est creaturam rationalem rationi non consentireⁱ, tum quia creatura rationalis, rationi non consentiens, ipsa se subducit ab ordine intelligibili quo ^{divina} sapientia omnia ordinat tam inter se quam ad finem ultimum.

Per actus meos liberos ergo non solum sum opus meum, non solum sum opus meum per se duraturum, sed etiam sum aut opus intelligibile, ordinatum, ordini universi integratum, aut opus non-intelligibile, inordinatum, ordini universi subtractum. Si me intelligibilem facio, sub lege intelligibiliⁱ atque universali ex-sisto particularis; si ordinatum me facio, pars mea sensitiva rationi subditur, et ipsa mea ratio Deo subditur; si me ordini universi integro, intelligibiliter ~~conungor~~ conungor et Deo et hominibus et caeteris creaturis. Si me non-intelligibilem facio, ^{extra legem} ~~sub lege~~ intelligibilis^{em} atque universalis^{em} ex-sisto exceptio, neque exceptio rationabilis sed irrationalis, neque explicanda sed absurda. Si inordinatum me facio, neque ratio mea Deo subditur, neque pars mea sensitiva rationi subditur. Si me ordini universi subtraho, non-intelligibiliter alienum me facio tum Deo tum ^{ipse} mihi tum hominibus tum caeteris creaturis.

Quod opus sive intelligibile sive absurdum per se durat. Qua in duratione perspicitur meriti et demeriti, praemii et poenae fundamentum. Nam duratio operis intelligibilis fundat operis inclusionem intra ordinem rerum intelligibilem; et duratio operis absurdi fundat operis exclusionem extra ordinem rerum intelligibilem. Si fundatur inclusio intra ordinem, fundatur fruitio ordinis secundum omnia bona quibus Deus hominem ordinat; si fundatur exclusio extra ordinem, fundatur exclusio ab omnibus bonis quibus Deus hominem ordinat. Sicut enim in naturalibus operatur Deus secundum convenientiam naturae, ita etiam in voluntariis operatur Deus secundum convenientiam ~~ipsum~~ ipsius operis quod singuli ipsi se libere faciunt. Si quis ergo ordinem vult, ordine fruitur; ~~en meritum et praemium. Si quis autem ordinem non vult,~~ ~~extra ordinem ipse se destruit, unde ordine frui non potest;~~ ~~en demeritum et poena.~~

~~Quaesieris tamen quis ordinem velit, quis nolit. Quatenus liberis meis actibus ipse me facio, opus meum sum. Sed quam obscurum sit illud "quatenus," nemo non videt. Quanta enim sint quae in nos influant. Quot enim ~~causae~~ in nos influant causas, quam leviter quamve profunde, quis dicere potest? Quenam sit illa concausatio ~~extrinsecum~~ alieni et proprii. Nam etiam sum opus situationis conditionisque humanae. Si alii fuissent parentes, alia nativitas, alia educatio, alius vitae status, alii socii, alius aliud opus me fecissem. Quis investigari, perscrutari, determinare potest quantum operis mei vere meum sit et quantum magis alterius quam meum?~~

en meriti et praemii fundamentum. Si quis autem ordinem non vult, extra ordinem ipse se detrudit: en fundamentum demeriti et poenae.

Quam ob causam, in ipsis rebus humanis clarissime distinguuntur iustitia historica et iustitia positiva. Per illam enim ex operibus obiective bonis sequuntur bona, et ex operibus obiective malis sequuntur mala; neque subiectiva operantis conscientia consecretaria obiectiva mutat. Non enim magis patiuntur neque minus qui hodie dominio communistico subiciuntur, sive inculpabiliter deceptus, sive mala fide opera sua conscripsit Karl Marx. Sed iustitia positiva ad personalem responsibilitatem attendit. Non tantum materialem actum eiusque consequentias expendit sed, quantum fieri potest, formale formalis actus considerat. Inter malitiam et infirmitatem distinguit, inter deceptionem inculpabilem et culpabilem, inter circumstantias quae voluntarium sive augent sive minuunt. Personas qua personas secernit, ut eluceat quis vero apertus et bono fidelis intra societatem personarum retineri possit, et quis vero bonoque adeo alienus factus sit ut ~~hunc~~ verae bonaeque societatis incapacem se reddiderit. In multis sane imperfecta inveniuntur tribunalia humana. Quid vero intendant leges, iudices, sententiae, castigationes, carceres, patibula, manifestum est. Nam praeter obiectivam illam iustitiam quae processu historico evolvitur, existit alia iustitia secundum quam personae a personis iudicantur utrum cum personis consociare possint.

Neve dicas leges poenasque humanas non existere nisi utilitatis causa ut mali scilicet vel re-educentur vel saltem a malis operibus deterreantur. Nefas enim est malum facere ut eveniat bonum. Et ~~nam~~ est ~~per~~ personam iuribus personae privari et, quasi merum instrumentum esset, poenas ~~sumere dare~~ propter utilitatem quamdam consequentem. Nisi enim malefactores ~~ipsi prius personarum iuribus se privant~~ per propriam nequitiam personarum iuribus sese indignos esse demonstrant, ~~iniuste medicinali re-educationi subiciuntur~~ ^{castigationi vel} et ~~iniuste~~ poenas dant ut alii a malis operibus deterreantur. per propriam nequitiam personarum iuribus sese indignos esse demonstrant, nisi ipsi retributionis fundamentum ponunt reatumque culpae et poenae induunt, iniuste subiciuntur medicinali castigationi et iniuste efficiuntur tristitia poenarum exempla ad alios deterrendos.

Quod si in rebus humanis necessario agnoscitur personas se facere vel dignos vel indignos humanae societatis, certitudine fidei constat de iusto iudicio "Dei qui reddet unicuique secundum opera eius."³⁵ "Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum."³⁶ Cuius iudicii haec summa brevis est: "Amen, dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis."³⁷ Et "Amen, dico vobis, quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis."³⁸

~~Cum tamen unus sit Deus qui uno intuitu totam suae sapientiae atque iustitiae rationem perspiciat,~~

R 26

2-85-10

Mt 25-41

Lb 45

Quod tamen iudicium, etis a persona de personis exercetur, etiam consecrarium quoddam naturale exprimit. Uti enim † testatur S. Ioannes: "Non enim misit Deus † Filium suum in mundum ut iudicet mundum sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. Hoc autem est iudicium, quia venit lux in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem; erant enim ~~humana~~ opera eorum mala. † Omnis enim, qui male agit, odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta." ³⁹ Et iterum: "Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Et, si quis audierit verba mea et non custodierit, ego non iudico eum; non enim veni, ut iudicem mundum, sed ut salvificem mundum. Qui spernit me et non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die." ⁴⁰ Qui sane sermo (λόγος) etiam verbum (~~λογος~~) erat de quo dicitur: "Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit." ⁴¹ Neve tardiores credatis aliter S. Mattaeum ^h et aliter S. Ioannem iudicium Domini concepisse. Quam enim societatem facit charitas, eam prius cognoscit lux illa intellectualis atque increata, cuius participatio quaedam creata est ~~intellectus humanus~~ lumen intellectus nostri tum naturale tum fidei tum gloriae.

217-21

1246-48

19s

Quod si ratio consecrari naturalis in divina iustitia personaliter exercita non deest, neque divina sapientia ita obiectivum historiae processum dirigit ut de personis non curet. Nam totum fere vetus testamentum specialem divinam providentiam circa populum Israeliticum manifestat, et ipse Dominus in novo docet: "Si autem faenum agri, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicae fidei? Nolite ergo solliciti esse dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur? Haec enim omnia gen⁴¹tes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his indigetis." ⁴² Imo, ad commercium personale nos invitat per ipsa nostra desideria: "Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur. Aut quis est ex ~~vobis~~ vobis homo, quem si petierit ⁴³ filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester qui in caelis est dabit bona petentibus se?"

Mt 6 30-32

Mt 7 11

Quam ob causam, quamvis valde inter se distare nobis videantur et processus obiectivus et personale iudicium, ~~Nulla~~ nulla tamen inter haec ex parte Dei datur distinctio (cum persona divina realiter eadem sit ac ipsum intelligere) neque aliud ex parte nostra habetur distinctionis fundamentum nisi quod hac in vita secundum convenientiam nostrae naturae nostrorumque actuum versamur ut in vita futura quales nos fecerimus tales boni vel mali maneamus.

DE IUSTA DEI VOLUNTATE.

~~De iusta Dei voluntate~~

Quod hoc rerum ordine sumus atque regimur, ex libera Dei electione est. Quae sane electio iustissima est, tum quia in infinitam bonitatem tamquam in finem ~~praecedit~~ tendit, tum quia ex infinita bonitate ipsius divinae voluntatis procedit, tum quia infinitam Dei sapientiam sequitur.

Quaerentibus autem utrum Deus res aliter ordinare potuisset, modo desit contradictio interna, omnino affirmandum est. Quodcumque enim contradictione caret, absolute potest Deus facere. Quodcumque absolute potest facere, etiam sapientissime potest facere, cum ~~ut~~ divina sapientia totum posse ^{divinae} potentiae comprehendat. ⁴⁴ Neque perfectior divinae voluntatis datur regula quam infinita Dei sapientia.

Si tamen quaeritur cur Deus alium ordinem non elegerit, ad mysterium divinae voluntatis acceditur, ubi iam non inquirendum sed obediendum est. Qui enim omnes ordines suo intellectu non comprehendit, alium cum alio comparare non potest; qui alium ordinem cum alio comparare non potest, cur alius alteri posthabeatur, dicere nequit. Sed nullus theologus omnes ordines rerum possibles suo intellectu comprehendit. Imo, ne Christus homo quidem hanc omniscientiam habuisse ~~statim~~ docetur. Et ideo prorsus inepta est haec comparativa quaestio. Attamen ubi scientia deficit, ibi incipit obediendi necessitas. Nam obedientia subditi ~~praeccepto domini respondet. "Movere autem per rationem et voluntatem est praecipere." Et sicut Deus per suam sapientiam etque electionem omnia creat atque conservat, ita etiam omnia movet. Cui divinae motioni nobis obediendum est,~~

31067

2-2104-1c

Ib 4c

3102

45

habuisse docetur. Et ideo prorsus inepta est haec comparativa quaestio.

Praeterea, uti monuit S. Augustinus, etiam si Deus aliter fecisset, ^{non tamen} ~~etiam alius ordo~~ nostrae ^{tamen} insipientiae ^{magis} non ^{ipse alius} placeret. Pariter enim ex divina sapientia divinaque bonitate procederet ordo alius, sed "sicut exaltantur caeli a terra, sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris, et cogitationes meae a cogitationibus vestris." 46

Is 55

Quapropter, divinae electioni simpliciter obediendum est. Sicut enim Christus non alium mundum expetivit sed in omnibus voluntatem suam voluntati Patris subiecit, 47 factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, 48 ita et nos hunc actualem rerum ordinem nobis a Deo Patre praeceptum habemus. Praecipere enim nihil est aliud quam per rationem et voluntatem movere. 49 Et Deus per suam sapientiam atque electionem, sicut omnia creat et conservat, ita omnia movet. 50 Cui motioni in omnibus obediendum est, a rebus naturalibus quidem secundum formas sibi inditas, a rationalibus autem creaturis secundum quod hunc rerum ordinem et vere intelligunt et diligentes sequuntur.

3201

3372 Ph 2

242104

Ib 4c

Sed ulterius circa divinam voluntatem nonnulla recolenda videntur ne anthropomorphice eam concipiamus. Et in primis unica est Dei volitio. Sicut enim Deus ^{et se et alia} omnia ^{alia} cognoscit unico intelligendo actu, ita etiam Deus et se et omnia alia vult unica volitione. Praeterea, sicut ordinata intelligit, ita etiam ordinata vult.

195

Unde statim concluditur quod Deus non vult hoc quia vult illud, sed vult hoc esse propter illud.⁵¹ Excluditur primum, quia in Deo non sunt multae volitiones, ~~quae~~ quarum alia alterius causa sit. Affirmatur secundum, quia Deus vult et hoc et illud et ordinem huius ad illud per unicam illam volitionem, qua et se et alia omnia ~~se~~ ordinata vult.

Concluditur praeterea hanc unicam Dei volitionem a nulla creatura causari sed omnis et cuiuscumque entis finiti causam existere. Non enim movetur Deus sed movet, et non efficitur sed efficit.

Quibus perspectis, si in rigore sermone loqueris, semper dicis Deum velle ~~pro~~ satisfactionem Christi esse propter peccata, et peccatorum remissionem esse propter satisfactionem, et praemia esse propter bona merita, et poenas esse propter peccata. Non autem dices Deum velle satisfactionem quia peccata odit, vel Deum velle peccata remittere quia satisfactio eum placavit, vel Deum velle praemiare quia bona merita eum placuerunt, vel Deum velle punire quia peccata eum offendunt. Illa enim affirmant unam multorum et ordinatorum volitionem. Haec autem et multas divinas volitiones supponunt et interdum creaturam ponunt causam et divinam volitionem effectum. ~~Quae si horum falsitas quibusdam ratio sufficiente quae eum falsa sint, eo magis sunt evitanda, quia sermo inaeccuratus dogmati catholico de redemptione criminis anthropomorphismi Quae eum falsa sint,~~

Neve rigorem sermonis in praesenti quaestione parvi momenti iudicaveris. Cum enim praecipue contra dogma redemptionis obiciatur quod anthropomorphicum ~~est~~ sit, huic calumniae ansam praebere non debet theologus catholicus.

At alia et gravior est quaestio, cum Deum dixerimus omnia, quaecumque hoc in mundo contineantur, et sua sapientia ordinare et sua voluntate eligere. Nam hoc in mundo sunt mala culpae, mala poenae, et mala naturalis defectus. Numquid Deus mala velit.

Et in primis dicendum est nullam voluntatem ne diaboli quidem directe in malum tendere. Obiectum enim voluntatis est bonum, et ideo nemo directe malum vult. Indirecta autem malorum volitio haberi potest, quatenus quis bonum quoddam vult cui coniungitur malum. Et ita indirecte Deus vult tum mala naturalis defectus tum mala poenae, quatenus directe vult tum bonum ^{naturalis} ordinis, cui consequuntur mala naturalis defectus, tum bonum iustitiae personalis, cui consequuntur mala poenae. Quae quidem indirecta volitio est bona, uti exemplis facile constat.

Putas vehiculum aereum certis in adiunctis in terram esse casurum nisi suspenditur lex gravitatis. Et certa illa adiuncta oriuntur nisi vel eadem vel aliae suspenduntur leges. Quaero ergo utrum melius suspenduntur leges naturales, quibus totus ordo rerum naturalis constat, an melius cadit vehiculum in terram, ut homines cautiores esse et prudentiores addiscant. Sane hoc. Hoc enim malum particulare est, ^{ex quo proficit bonum;} illud autem bonum ordinis impediret, ex quo profluvium bonorum particularium habetur. Instas tamen. Nonne potuit Deus ita hunc mundum ordinare, ut nulla evenirent mala particularia et tamen nullae leges naturales suspenderentur? Potuit

utique, nam haec internam contradictionem non dicant. Cur ergo ~~fecerit?~~ ^{non} Cui quaestioni iam superius responsum est; nam etiamsi Deus alium ordinem ~~elegisset~~ elegisset, etiam ille alius ordo nostrae insipientiae non placuisset. Quod scimus, ~~et~~ hoc in ordine invenitur, quem infinita sapientia ordinavit et infinita bonitas elegit. Cui electione nobis simpliciter obediendum est.

Et similiter in poenas aeternas quidam esset damnandus, nisi Deus ordinem suae sapientiae suspenderet, et post mortem gratiam operantem concederet, quae malam voluntatem malamque personam faceret bonam. Volendo ergo ordinem suae sapientiae atque iustitiae, hunc hominem damnandum indirecte vult Deus. Quae quidem volitio bona est, cum melius bonum ^{sit} ~~est~~ bonum ordinis ex quo ^{tota liberi arbitrii gravitas totumque eius momentum} ~~multa bona particularia~~ profluant, quam bonum hoc particulare quod converteretur qui finaliter impenitens fuerit. Iterum forte instas. Nonne potuit Deus ita res ordinare ut nemo sit finaliter impenitens? Potuit utique, cum hoc contradictionem internam non dicat. Cur ergo non fecerit? Cui quaestioni iam superius responsum est. Imo, iam nobis adorandum est mysterium divinae voluntatis, secundum illud: "O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et investigabiles viae eius!" ⁵²

Quod si Deus indirecte vult malum naturalis defectus et malum poenae, nullo tamen modo vult malum culpae. ⁵³ ~~Ubi~~ Non enim directe vult, quia nemo malum directe vult. Neque indirecte vult, quia indirecta mali volitio habetur quatenus quis bonum vult cui connectitur malum. Sed malum culpae bono non connectitur sed opponitur totaliter. Non enim est

R-1185

199

ens sed entis privatio, neque privatio intelligibilis sed irrationalis et non-intelligibilis. Iam vero omnis connectio quemdam ordinem intelligibilem dicit; et quodcumque ordinem intelligibilem ad ens habet, illud eatenus intelligibile est. Malum culpae ergo nullam connectionem cum ente habet, et ideo nullam connectionem cum bono habet. Neque ergo directe neque indirecte vult Deus malum culpae.

Dices tamen qui nimis probat nihil probat. Sed nimis probat qui omne peccatum facit impossibile. Et argumentum propositum excludit volitionem mali culpae indirectam non solum a Deo sed etiam a peccatore.

Respondetur argumentum propositum ~~facti~~ excludit indirectam volitionem mali culpae ab omni cuius intellectus non obscuratur et cuius voluntas irrationaliter non agit. Quod autem peccatoris intellectus non obscuratur eiusque voluntas irrationaliter non agit, supponit obijciens sed manifeste probare non potest.

Instas vero peccata fieri non posse, si Deus ea nullo modo vult. Efficax enim est divina voluntas ut quodcumque velit fiat et quodcumque non velit non fiat.

Respondetur quod "Deus... neque vult mala fieri neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. Et hoc est bonum." ⁵⁴ Neve leviter iudices hoc merum esse effugium, nam, uti postea dicetur, praeter ens et non-ens est irrationalis privatio entis, praeter bonum et non bonum est malum culpae, praeter verum et non verum est ontologica peccati falsitas.

Instatur tamen malum culpae manifeste connexionem habere intelligibilem cum libertate finita atque defectibili.

Respondetur verum esse hominem posse peccare quia liber atque defectibilis sit, sed negatur hominem ideo actu peccare quia liber atque defectibilis sit.

Instatur saltem inter peccatum et redemptionem intercedere connexionem intelligibilem.

Respondetur (1) nexum intelligibilem intercedere inter divinam peccati permissionem et redemptionem et (2) tam permissionem quam redemptionem respicere peccatum ut factum, secundum quod "Deus est adeo potens quod etiam potest bene facere de malis."⁵⁵ Sed negatur ~~per~~missio esse causa peccati, vel peccatum esse causa permissionis; et similiter non peccatum sed divina bonitas est causa redemptionis.

48 3m

Videtur tamen quod, si malum culpae sit malum prorsus, bonum esse non potest permittere malum culpae.

Respondetur quod bonum est ut sint creaturae rationales vere liberae, bonum est "ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius," et bonum est e malitia peccatorum efficere bonitatem redemptionis. Quas ob causas, etsi permissio peccati ex peccato bonitatem non habeat, tamen non desunt aliae rationes unde bonitas eius perspici possit. Quantum autem attinet electionem inter permittere et non permittere malum culpae, uti superius dictum est, non iam datur locus inquisitionis sed obedientiae atque adorationis.

Obicitur tamen ex alio capite contra ea quae de unica et incausata divina volitione dicta sunt, quod magis ens supremum et hellenisticum sapiunt quam Deum Christianorum. Et in primis quod re vera tollitur divina orationis exauditio.

Respondetur quod tollitur anthropomorpha huius exauditionis conceptio sed minime tollitur eiusdem realitas, cum Deus faciat tum ut obsecremus tum ut impetremus propter obsecrationem.

Instatur nullam re vera dari nexum causalem inter orationem et effectum. Non enim hic ex illa procedit, sed utrumque ex divina sapientia rerumque ordine.

~~Respondetur obicientem ita conceipere nexum causalem Respondetur dari nexum causalem. Fieri sane possit ut talia sint adiuncta ut re vera secundum scientias humanas haberetur effectus etiamsi non fieret oratio~~

~~Respondetur obicientem assumere quod probare non possit. Sint enim adiuncta talia ut re vera secundum scientias humanas haberetur effectus etiamsi non haberetur oratio. Manet tamen probandum quod, secundum intentionem divinae providentiae, talia ~~non sunt~~ adiuncta non sunt a Deo praeparata quia orationem ~~ante~~ praeviderat et exauditionem voluerat~~

~~Respondetur objectionem assumere quod probari non potest. Supponamus enim eiusmodi esse adiuncta ut haberetur secundum scientias humanas haberetur effectus etiamsi non haberetur oratio.~~

Respondetur alium esse nexum causalem qui scientiis humanis cognosci potest et alium esse nexum qui secundum intentionem divinae providentiae re vera adest. Si enim Deus ^{at} orationem et orationis exauditionem praevidit atque praeparavit, scientiae humanae utriusque ^{seorsim} causas determinare possunt. Sed neque affirmare neque negare possunt utrum

Deus res ita disposuerit quia effectum propter orationem esse voluerit; neque determinare possunt utrum, si homo non orasset, res ita disponderentur ut effectus haberetur vel non haberetur. ~~Fit~~ Fidelis autem divinis eloquiis eruditus effectum esse ~~propter~~ propter orationem secundum intentionem divinae providentiae certo cognoscit.

Instatur quod si unicus actus est divina volitio, uno eodemque actu Deus et bonos amat et peccata odit, irascitur contra peccatores, et per satisfactionem Christi placatur. Quae divina indifferentia realis sensui Christiano omnino repugnat.

~~Respondetur ~~quia~~ malum evidenter magnum esse scientiam dimidiatam. Quia homo perfectibilis est, multis et diversis actibus multa et diversa vere et realiter vult. Quia Deus infinite perfectus est, unico actu infinito multa et diversa vere et realiter vult. Neque ullo modo sequitur argumentum quod, si homo unico actu multa et diversa vere et realiter velle non potest, pariter Deus unico actu multa et diversa vere et realiter velle non potest. Non enim ~~est~~ similia sunt finitum et infinitum. Ulterius, ^{cum} ~~ab~~ unico actu Deus vere et realiter bonos amat et vere et realiter peccata ^{odit,} ~~odit,~~ mera fictio est illa realis indifferentia.~~

Notandum est tamen non eodem modo de Deo dici amorem, odium, iram, ~~placationem~~ placationem. Proprie enim de voluntate spirituali dici possunt amor et odium. Proprie autem iram et placatio in sua ratione includunt motum partis sensitivae huiusque motus sedationem. Quia ergo Deus partem sensitivam non habet, manifestum est in Deo esse

Respondetur quod obiciens non satis distinguit inter id quod est verum et reale et, alia ex parte, ea quae in analysi metaphysica ponuntur tamquam constitutiva vel conditiones eius quod verum et reale est.

Primo, ergo, verum et reale est Deum et bonos amare et peccata odio habere et contra peccatores irasci et per satisfactionem placari. Quod omnino retinendum est ab omnibus, sive metaphysicam analysin capere possint, sive non.

Deinde, proprie dici potest Deus amare et odio habere quia hi actus possunt esse ~~pro~~ proprie dicti etiamsi in sola voluntate spirituali existant. Sed analogice tantum dicitur Deus irasci vel placari, quia hi actus proprie dicti important motum sensitivae partis vel huius motus sedationem. Vere ergo et realiter irascitur Deus in quantum poenas peccatoribus praeparat; sed analogice tantum irascitur quia partem sensitivam non habet commoveatur; quae ~~commoveatur~~ et vere et realiter placatur Deus in quantum ~~mandata mandata~~ peccatorum remissionem praeparat; sed analogice tantum placatur quia partem sensitivam non habet quae ~~mandata~~ commoveri et sedari possit.

Tertio, constituitur amor divinus erga bonos per actum infinitum, et ideo summe verus atque realis est; constituitur odium divinum per actum infinitum, et ideo summe verus atque realis est; constituuntur denique per actum infinitum tam ira quam placatio divina, et ideo summe verae atque reales sunt. Sicut enim sufficit actus infinitus intelligendi ad bonos et peccatores cognoscendos, ita sufficit actus infinitus volendi ad illos amandos et hos ad poenas destinandos.

~~Quarto, quae contingentia de Deo dicuntur, quae contingentia sunt, terminum ad extra convenientem exigunt per modum conditionis consequentis.~~

Quarto, quae contingenter de Deo vere et realiter dicuntur, praecise in quantum contingentia sunt, terminum ad extra convenientem, non per modum constitutivi, sed per modum conditionis exigunt. Totus enim amor divinus per actum infinitum constituitur; sed enuntiabile verum et contingens adaequationem in re non habet per solum actum necessarium; et ideo per modum conditionis exigitur terminus ad extra conveniens atque contingens qui est effectus divini amoris. Similiter, odium divinum constituitur per actum infinitum, sed verum enuntiabile et contingens terminum contingentem exigit; qui quidem terminus est peccatum ~~quod~~ quod fieri permisit Deus.

Quinto, quamvis creatura in Deum agere non possit sive physice sive moraliter, tamen ^{sub Deo} vere et realiter agere potest ut ~~Deo~~ Deo placeat vel displiceat, ut Deus irascatur vel placetur. Non potest in Deum agere, quia non potest causare actum infinitum sive essendi sive cognoscendi sive volendi. Potest tamen agere ut Deo placeat vel displiceat, ut Deus irascatur vel placetur, quia potest terminos causare qui non ~~exist~~ existant quin Deus vere et realiter amet, ~~am~~ ~~am~~ oderit, irascatur, placetur.

Quibus perspectis, tum omnia et singula salvantur quae a fidelibus vel simplicissimis creduntur, tum omnis prorsus anthropomorphismus excluditur.

Articulus XIV.

DE VOLUNTARISMO AFFINIBUSQUE ERRORIBUS.

De voluntarismo affinibusque erroribus.

Duplex esse videtur voluntarismus: alius magis conscius atque apertus qui voluntatis amorisque celebret laudes; alius magis inconsciens atque tectus qui, cum praecipue in ratione intelligibilitatis parum perspecta consistat, partes voluntatis consequenter exaggeret. Illum satis innocentem sententis suis relinquimus; hunc autem perniciosum, cum divinam iustitiam obscuret, dissolvendum censemus. Quapropter quinque brevissimis capitulis de voluntarismo tecto atque latente agendum est.

a) Divinam voluntatem sequi intellectum.

~~Aut enim mundus ex divina natura naturaliter procedit~~
~~Aut enim mundus naturaliter ex Deo procedit, aut~~
~~voluntarite. Sed naturalis processio humana voluntas~~
~~excludit libertatem.~~

Cum Deus libere mundum creavit, voluntarie eum creasse fatendum est. Sed bonum intellectum est obiectum voluntatis. Ergo impossibile est Deum velle nisi quod ratio suae ~~sapientiae~~ sapientiae habet." ⁵⁶ "Dicere autem quod ex simplici voluntate dependeat iustitia, est dicere quod divina voluntas non procedit secundum ordinem sapientiae, ^q Quod est blasphemum." ⁵⁷

b) Ordinem sapientiae divinae non in omnibus necessarium esse.

Etsi enim in multis cernatur necessitas sive ex fine sive ex agente sive etiam aliis modis, ⁵⁸ non tamen in omnibus a Deo ordinatis invenitur necessitas. Quod maxime patet in iis quae redemptionem respiciant, ~~by~~ ubi tota fere res in gratuitis Dei donis liberisque hominum actibus consistat.

1221-2

V. 226 c

CG 230

In quibus tamen non minus invenitur intelligibilis ordinatio divinae sapientiae quam in aliis et necessariis.

Non enim idem dicit intelligibile quod necessarium, sed ^{latius} ~~patet~~ patet illud, cum intelligibile dividatur in necessarium et possibile. Ita necessarium est bis bina esse quattuor, sed quamvis necessarium non sit, tamen positive intelligibile est accelerationem ~~gravi~~ gravitatis esse constantem. Iterum, positive intelligibile est hanc constantem accelerationem considerari secundum geometriam Euclideanam, sed etiam positive intelligibile est eam considerari secundum aliam geometriam.

Quibus perspectis, vehementer eos errare censemus, qui divinum intellectum in necessariis, in caeteris autem divinam voluntatem primas habere partes asserant. Verum sane dicerent, si omne intelligibile etiam necessarium esset; cum tamen aliud intelligibile praeter necessarium existat, ex parum perspecta intelligibilitatis ratione in voluntarismum erronee declinant.

c   Possibile et conveniens non stricte demonstrari.

Sicut duplex est intelligibile, ita etiam duplex est probandi genus. Quod enim necessarium est, argumentis necessariis demonstratur. Quod autem possibile est, nisi ex indiciis undique collectis, cumulatis, contextis non probatur. Iterum, quod necessarium est, contradictorii possibilitatem excludit; quod vero possibile est, non possibilitatem contradictorii, sed factum contradictorium vel certo vel probabiliter negat.

Quae cum ita sint, ~~pr~~ parum admodum proficit qui ita duplex intelligibile agnoscat ut tamen nisi unum non sciat probandi modum. ~~Gloriari sane solent qui de vanis otiosisque speculationibus~~ Gloriari sane solent de proprio rigore scientifico, qui vanam otiosamque iudicent speculationem, quodcumque vel ipsis sensibus non constet vel necessario ex necessariis non concludatur. ~~Quorum~~ Quorum tamen rigor potius mortis ~~mentalis~~ ^{rigor} esse videtur quam scientificus. Nam omnes scientiae sive naturales sive humanae non necessarium ~~investigant~~ ^{investigant} sed possibile quod de facto existit. Neque ipsa oeconomia salutis ~~necessaria~~ ^{est} est, sed possibilis et de facto existens. Imo ipsa suprema mysteria divina, quamvis quoad se necessaria sint, tamen ~~ipsa~~ eorum necessitas minime a nobis ⁵⁹ perspicitur, quamvis aliqua eorum intelligentia et analogica et imperfecta hac in vita a nobis haberi possit.

~~DEBISIO~~

Quaesiverit tamen quispiam quemadmodum discerni possit inter vanas otiosasque speculationes et veram etsi contingentem intelligibilitatis cognitionem. Cui nulla brevis facilisque responsio dari potest. Deus enim uno intuitu eoque aeterno omnia intelligit. Angelus a primo suae existentiae instante omnia quae ~~intra~~ ^{intra} suam proportionem naturalem iaceant, statim intelligere potest. Sed homo non est in genere intelligibilium nisi ut potentia, et ideo ei laborandum est ut ^{esse} intelligentia, scientia, sapientia ~~proficiat~~ pedetentim proficiat. Quod si intelligentiae augmentum non quaerit sed ab ipsis initiis demonstrationes ~~postulat~~ ^{postulat}, experimentum saeculi decimi quarti ipse in se repetet. Nam quo minus quaeritur rerum intelligentia, eo minor habetur intelligentia; quo minor habetur, eo pauciores

nexus ab eo perspicui possunt; quo pauciores perspiciuntur, eo rariores fiunt certitudines; quo ~~pauciores~~ rariores sunt certitudines, eo magis ad scepticismum ~~per~~ acceditur. Bene noverant rigorem scientificum Scotus et Ockham; sed post pauca decennia advenit Nicolaus de Ultricuria, cui tantus erat rigor, ut nihil fere ei evidenter certum ~~esse~~ supererat. E contra, quo magis augetur intelligentia, eo plures atque exactiores exprimuntur conceptus universales, qui clarius vel necessario vel possibiliter et convenienter inter se ligentur, unde numerosiores deducantur conclusiones sive cum certitudine sive cum probabilitate. Quod intelligentiae scientiaeque augmentum pedetentim in sapientiam conduit, quae omnia et inter se et ad finem ultimum ordinet, unde tam ~~ex~~ de singulis quam de omnibus fieri potest iudicium clarius, exactius, tutius. Neque sine sapientia de divina sapientia vel de divina iustitia iudicari potest. Imo, cum nulla sapientia finita divinae sapientiae proportionetur, quo sapienter est theologus, eo etiam ^mproptius atque libentius ^jsuae sapientiae iudicium illi magisterio submittit cui Deus assistit.

~~BB55117.~~

d) Alium intelligentiae et alium sapientiae esse ordinem.

Divinae iustitiae ordinem esse diximus, quem originaliter concipit divina sapientia, actualiter eligit divina voluntas, ^{in Tempore} facit ~~divina~~ divina potentia, et ipsis in rebus cernitur. Quod tamen fieri non posse videtur. In illo enim ordine aut includuntur peccata aut non; sed si includuntur, Deus est auctor peccati; et si non includuntur, dominium Dei non est universale.

Cuius dilemmatis solutio in eo est quod (1) alius intelligentiae et alius sapientiae est ordo cum hic sed non ille includat non-intelligibilia, et (2) aliter intelligibilia et aliter non-intelligibilia^a comparantur ad divinam sapientiam, divinam electionem, et divinam actionem.

Intelligibile ergo dicimus id ipsum quod intelligendo aut innotescit (intelligibile actu) aut innotescere potest (intelligibile potentia). Quod forte aliis clarum et aliis obscurum videtur. Quibus autem clarum est, ab iisdem exercetur intelligendi actus; quibus ~~est~~ vero obscurum est, ab iisdem non exercetur intelligendi actus; et cum eadem sit in omnibus ~~est~~ claritatis vel obscuritatis ratio, quilibet in se ipso experiri potest quinam sit intelligendi actus, ille scilicet quem in claris experiatur et in obscuris non experiatur. Quod si quis ad hanc experientiam sedulo attendit eamque ab omnibus aliis secernit, claram acquirat intelligentiae et intelligibilis notitiam. Sin autem ad alia confugit, sive ad sensibilia, sive ad imaginata, sive ad conceptus, sive ad iudicia, sive ad ratiocinia, certo certius semper ei obscurum erit quid per nomina intelligentiae et intelligibilis

vel significetur vel significari possit. Inquirendo enim in actum intelligendi tendimus. Intelligendo elucet intelligibile, quod sensibilibus vel imaginatis additur. Postquam intelleximus, incipit possibilitas concipiendi, definiendi, iudicandi, ratiocinandi. Sed totius processus nodus, clavis, centrum est ipse intelligendi actus, qui ultra sensibilia et imaginata procedit, sed conceptus, universalis, nexum inter conceptus, iudicia, ratiocinia antecedit¹ atque fundat.

Quod si claram quandam intelligentiae et intelligibilis notitiam ~~habemus~~ acquisiverimus, ulterius ~~poterimus~~ procedere. Non enim omnia pariter sunt intelligibilia, cum alia in se ipsis ~~intelliguntur~~ intelligantur, alia autem non in se sed in alio, et alia utrumque modum coniungant. Quae ergo dicitur forma, si proprie adhibetur nomen, in se ipsa est intelligibilis. Materia vero conditio neque materiae non in se sed in forma intelliguntur. Essentia rei materialis, cum non solum formam sed etiam materiam saltem communem ~~includat, quodammodo est in se intelligibilis, si quidem ratione formae est in se intelligibilis~~ includat, ita habet quod in alio intelligitur, ut tamen etiam illud aliud habet in quo intelligatur. Quaecumque proinde ~~est~~ contingenter vel existunt vel eveniunt, non in se sed in causis extrinsecis efficienti¹ et finali intelliguntur. Ipse Deus denique, in quo nulla est materia nullaque contingentia, totus est in se intelligibilis.

Sed praeter ea quae vel in se vel in alio intelligi possunt, etiam concipi potest quod neque in se neque in alio ne potentia quidem intelligibile est. Neque tantummodo concipi potest non-intelligibile, sed etiam illud esse

affirmari potest. Nam eiusmodi est formale formalis peccati,
 seu ^{irrationalis} illa rationalitatis privatio quae in peccato formali
 invenitur. Quamvis enim intelligi possit ipsa peccandi
 actio, quatenus entitatem quamdam atque bonitatem habeat,
 sane ~~nihil~~ nullo modo ^{vere} intelligi potest sive in se sive
 in alio ipse irrationalis rationalitatis defectus. Si enim
 vere intelligi ^{ferretur}, irrationalis non esset, sed intellectam
 rationem ^{intrinsecam} vel ^{ex}trinsecam eamque veram haberet.

Quibus perspectis, alium elucet esse ordinem intelli-
 gentiae, et alium ordinem ~~sapientiae~~ sapientiae. Intelligentia
 enim intelligibilia ordinat; sed sapientia ordinat non solum
 intelligibilia sed etiam non-intelligibilia. Non ordinat
 intelligentia nisi intelligibilia, cum tota sit in
 intelligendo sive quae in se sive quae in alio intelligibilia
 sint. Etiam non-intelligibilia ordinat sapientia, cum
 latius pateat sua attentio suaque virtus. Attendit enim
 sapiens ad omnia quaecumque de facto sunt, etiamsi esse
 non debeant, etiamsi intelligi non possint. Neque ordo
 sapientiae non-intelligibilia praetermittit quasi non essent
 quae tamen sunt, sed ita ~~ita~~ ea agnoscit ut ipsa eorum
~~non-intelligibilitate sapientiam maiorem demonstrat~~
 non-intelligibilitate maiorem esse sapientiam demonstrat.

Quae cum ita sint, resolvitur dilemma quod superius
 propositum est. Nam intra ordinem quem excogitat divina
 sapientia, eligit divina voluntas, facit divina potentia,
 includuntur quidem peccata, non tamen quasi intelligibilia
 essent, sed uti sunt non-intelligibilia. Neque eodem modo
 se habet divina sapientia, vel electio, vel ~~actio~~ actio, tam
 ad non-intelligibilia quam ad intelligibilia.

Divina enim sapientia intelligibilia ordinat tamquam
 ea quae intentioni suae atque ordinationi concordant, sed

~~non-intelligibilia ordinat tum inquantum ea ut de facto~~
 etiam
 eventientia agnoscit tum inquantum ex tantis malis bonum
 efficere potest

~~non-intelligibilia ordinat tum inquantum ea fieri prohibet,~~
 tum inquantum

non-intelligibilia ordinat tum inquantum antecedenter ea
 fieri districte prohibet gravissim^aque poen^as minatur,
 tum inquantum concomitanter ea ut de facto eventientia
 agnoscit, tum inquantum consequenter etiam de tantis
 malis bonum efficit. Similiter, divina electio bona
 directe vult, mala naturalis defectus et poenae indirecte
 vult, sed mala culpae non-intelligibilia nullo modo vult.
 Denique, divina actio est causa prima omnium quaecumque sunt;
 et ideo omnia entia in Deum agentem reducuntur, et omnia
 non-entia in Deum non agentem reducuntur, sed non-intelli-
 gibilia sive in Deum agentem sive in Deum non agentem reduci
 non possunt; si enim reducerentur, essent intelligibilia in
 alio, quae tamen neque in se neque in alio intelligibilia
 sunt.

Quod si Deus ea fieri permittit quae omnino prohibeat
 neque ullo modo ^{velit vel} faciat, sane peccatorum auctor ipse non est.
 Cum tamen ab aeterno hunc rerum ordinem actualem et cognoverit
 et elegerit, neque quicquam eveniat praeter hunc ordinem,
 prorsus universale manet divinum dominium.

PRAECEDENTIUM RECAPITULATIO.

~~Præcedentium recapitulatio atque applicatio.~~

Divinae iustitiæ originem legemque diximus divinam sapientiam; exercitium autem esse liberam Dei electionem; effectum ~~divinam~~ denique esse universi creati ordinem concretum et actualem secundum omnes suas determinaciones.

Cum ergo divina sapientia nostrum intellectum longe excedat, in primis rationem mysterii divinae iustitiæ vindicavimus. Quodcumque agit Deus, hoc iustum est; sed quemadmodum iustum sit, nisi imperfecte atque analogice intelligere non possumus. Quamobrem causam Apostolus ad Romanos, postquam capitulo nono ad undecimum reiectionem populi Israeletici consideravit, divinae iustitiæ mysterium admirans atque adorans exclamavit: 'O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et investigabiles viae eius! Quis enim cognovit sensum (σοφίαν) Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit ~~illis~~ illi et retribuetur ei? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso (ἐκ αὐτοῦ) sunt omnia: ipsi gloria in saecula. Amen.' ⁶¹

Quamysterii rationem in iis praecipue attendere debemus, ubi actualis ordo cum alio et possibili ordine comparatur. Alios enim ordines fere nescimus, nisi quod possibiles sunt, quod multi sunt, quod infinita sapientia ordinantur in divinam bonitatem manifestandam, quod infinita Dei bonitate eligi possunt, quod omnes simul sumpti includunt quodcumque internam contradictionem non dicat. Quae sane brevissima notitia minime sufficit ad comparationem instituendam, multoque minus ad actualem divinam electionem iudicandam. Quae ergo aliter fuisse potuerunt,

113-36

cum non sint facta, nobis inquirendum non est sed, prout res fert, vel sanctitas divinae voluntatis adoranda vel ipsa divina determinatio a nobis obedienda est.

Sed ex ratione mysterii et aliud concluditur. Qui enim legem divinae iustitiae in divina sapientia ponit, in ignoto eam ponit ut postea possit tum mysterium agnoscere tum in intelligentia, scientia, et sapientia proficere. Qui autem a definitionibus determinatis, et divisionibus, et regulis iustitiae incipit, quamvis valde scientificus esse videatur, magis tamen in arena quam in lapide domum suam fundat. Nam determinatae definitiones, divisiones, regulae e rebus humanis sumuntur, et nisi analogice ad Deum applicari non possunt. Sed vix fieri potest ut tam lector quam auctor ad multiplicem analogiam semper attendat, unde haud^{ab omnibus} evitatur omnis anthropomorphismus. Quod vero gravius est, ex insufficientia cuiuslibet analogiae oritur; nam inter creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit ~~simi~~ dissimilitudo notanda;⁶² et ideo, sicut ex similitudine species determinatae scientiae habere potest, ita ex maiori dissimilitudine ^{mi} exsurgit ~~namque~~ tanta difficultatum multitudo tantaque penuria solutionum ut systema fortiter audacterque inceptum ante labefactetur atque collabatur quam perfici possit.

Deinde, cum divina sapientia totum universi creati ordinem ad determinationes etiam minimas elaboratum divinae voluntati exhibeat, cumque hunc ordinem tam exacte determinatum et eligat divina voluntas et ~~ex~~ exsequatur divina potentia, modo prorsus concreto atque actuali divinam iustitiam concepimus. ~~Qua ex conceptione, varia sequuntur emolumenta. Nam prime in primis quam longissime versamur a periculo confin~~

Qua ex conceptione, varia sequuntur emolumenta. Nam, in primis, amovetur periculum ne confundentur iustitia divina prout est actuque exercetur et eadem divina iustitia ~~quae~~ prout a nobis imperfecte et analogice consideratur atque cognoscitur; nam aliud manifeste est id quod fit secundum omnes suas determinaciones, et aliud longe est idem ipsum quod fit secundum determinaciones ad quas attendimus quasque plus minus intelligimus et maiori vel minori probabilitate vel certitudine cognoscimus. ~~Quarto~~

~~manifestationem~~ ^D deinde, amovetur periculum ne unquam arbitremur nos totam divinae iustitiae rationem perspexisse, vel in rebus quae parviores esse appareant, vel in magno mysterio nostrae redemptionis. Accedit tertio quod addiscere possumus qualis sit divinae iustitiae ordo, non solum ex iure usuque tribunali humanae iustitiae, sed etiam ex ipso divino agendi modo qui tum in rebus naturalibus tum in tota historia humana tum in sacris eloquiis nostrae contemplationi atque admirationi exhibetur; nam "ordo universi, qui apparet tam in rebus naturalibus quam in rebus voluntariis, demonstrat Dei iustitiam." ⁶³ Quarto, ~~denique~~ qualis sit haec Dei iustitia ~~concreta atque actualis, in multis illustravimus.~~

Omne enim quod fit, aut bonum est aut malum; omne bonum alicui bonum est, et omne malum alicui malum est; et cum singula ordinantur tum inter se tum ad Deum finem ultimum, elucet ratio divinae iustitiae secundum quod (1) e bonis procedunt bona, (2) e bonis procedunt mala, (3) e malis procedunt mala, (4) e malis procedunt bona, ~~et~~ (5) quibusnam in singulis haec bona sint vel haec mala sint, et (6) qua ratione in omnibus manifestetur divina iustitia.

concreta atque actualis, cum in multis necessitatem non habeat sed aliter fuisse potuerit, non solum stricte dictis demonstrationibus sed etiam argumentis convenientiae et sapientium iudicio determinandum est. Quinto, denique, quanti sit momenti ad querelas ~~et~~ calumniasque haereticorum praecavendas, ut omnis vel species anthropomorphismi evitetur, neminem non videre ~~autumno qui libros finesque eorum peraperit~~
 autumnos qui libros eorum perlegerit finesque perspexerit; quam ob causam, hac in re ad prima principia theologica recurrimus, nempe, ad Dei simplicitatem atque immutabilitatem notamque scholasticis distinctionem inter entitative atque terminative.

Fatendum tamen est numquam ~~x~~ fieri potuisse ut ordo universi concretus atque actualis tamquam ~~ipsum~~ ordo ipsius divinae iustitiae haberetur, nisi accessisset distinctio superius elaborata inter ordinem intelligentiae ordinemque sapientiae. Cum enim sapientiae sit non solum intelligibilia^{ordinare} sed etiam ea quae ab intelligibilitate deficient, omnia prorsus, ne peccatis quidem exceptis, sub ordine divinae iustitiae inveniri non solum potuimus asserere sed et debuimus. Sicut enim iuste ~~bonos~~ bonos bonis praemiatur Deus et malos malis punit, ita etiam iuste homines peccare permittit atque a peccatis redemit. Nam universa quae condidit Deus providentia sua tustur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter. ⁶⁴

Quibus perspectis, iam oportet magis particularitier de divina iustitia determinare et, in primis, quemadmodum discernatur inter divinam iustitiam et alia ex parte divinam ~~x~~ bonitatem, divinam liberalitatem, divinam misericordiam.

Quae quidem distinctio, cum tripliciter sumi possit, non raro ~~se~~ confusionem gignit. Divina enim bonitas vel iustitia¹ vel liberalitas vel misericordia aut (1) sumitur in sua radice intra ipsum Deum, aut (2) sumitur secundum comparationem effectuum creatorum inter se, aut (3) sumitur secundum habitudinem ipsius Dei ad creaturas.

Primo modo, bonus est Deus quia libere et de nihilo ens ^{creat et} et bonum diffundit; iustus est Deus quia ordinem rerum ab infinita sapientia determinatum eligit¹; liberalis est Deus quia divina sapientia res ordinat non in divinam utilitatem sed in divinam bonitatem manifestandam; et misericors est Deus quia longe praestat ordinatio in divinam bonitatem ordinatione in quamlibet bonitatem creatam.⁶⁵

Altero modo, effectus creati¹ et ordinati inter se comparantur ut proportionati vel non proportionati; et cum omnes ex Deo sunt, illi secundum iustitiam, hi autem secundum liberalitatem vel misericordiam procedere dicuntur. Ita benedictio Abrahae promissa secundum iustitiam Iudaeis et secundum misericordiam Gentibus concessa est.⁶⁶ Ita remissio peccatorum peccatori conceditur secundum misericordiam sed Christo superabundanter satisfaciendi secundum iustitiam. Ita corona gloriae bonis meritis secundum iustitiam datur, sed ipsa bona merita ex divina liberalitate procedunt. Ita peccatorum castigatio ex iustitia est, sed castigatio citra condignum ex misericordia est.⁶⁷

Tertio denique modo, consideratur habitudo Dei ad creaturas; et cum omnis habitudo fundamentum habeat, ~~nihil~~ alia non ~~revertit~~ est haec tertia consideratio ac prima vel altera; cum prima enim coincidit, si Deus ipse sumitur ut fundamentum

1214^{2m}
R158^s

relationis; cum altera coincidit, si effectus creati et inter se ordinati fundamentum praebent; neque novum aliquid ex utriusque coniunctione habetur, nisi forte subintrat fallacia.

Quae tamen fallacia non adeo rara est. Qui enim de *iusta* habitudine inter Deum et creaturam quaerit, eo ipso Deum et creaturam ^{quasi} ex aequo ponit; unde et quaerit non solum quid Deo a creatura sed etiam quid creaturae a Deo debeatur; neque solum profert quaestionem sed etiam rationem invenit, nempe, exigentiam finis. Iam vero, uti patet, finis exigit id quod ad finem est, unde valent argumenta ex necessitate finis ~~per~~ petita. Sed quod ad finem est, ne cogitatur quidem nisi ex suppositione finis. Et ideo semper primo ponitur finis libere a Deo electus et deinde ea quae ad finem sunt et nisi propter finem non eliguntur, ut dicta finis exigentia simpliciter auferatur. Verum sane est Deum homini dare omnia quae ad hominem tamquam finem ordinantur; verum praeterea est Deum homini dare omnia quae ei convenient ut ad finem pertingat; quod tamen Deus facit, non quia homini quidquam debeat, sed quia ipse ordinem suae iustitiae tam in homine quam in aliis rebus adimplet. Deus ergo ad hominem se habet ut bonus et iustus et liberalis et misericors; sed ita se habet propter nomen suum et non propter debitum erga hominem. ⁶⁸

Denique tandem, uti postea constabit, specialis quaedam ratio divinae iustitiae in cruce Domini nostri conspicitur; quam tamen suo loco (cap. IV) convenientius ⁸ exponi videtur.

12113m (98¹⁴)